

BİBLİYOGRAFYA :

Hamka, *Kenang-Kenangan Hidup*, I-IV, Djakarta 1951; a.mlf., *Pribadi*, Djakarta 1957; Yunus Anis Hamzah, *Hamka Sebagai Pengarang Roman: Sebuah Studio Sastra*, Djakarta 1964; B. J. Boland, *The Struggle of Islam in Modern Indonesia*, The Hague 1971, tür.yer.; *Kenang-Kenangan 70 Tahun Buya Hamka*, Jakarta 1978; D. Noer, *The Modernist Muslim Movement in Indonesia: 1900-1942*, Jakarta 1978, s. 17, 35, 45, 51, 53, 150, 220, 264; M. K. Hassan, *Muslim Intellectual Responses to "New Order" Modernization in Indonesia*, Kuala Lumpur 1980, s. 176-179; H. Rusydi Hamka, *Pribadi dan Martabat Buya Prof. Dr. Hamka*, Jakarta 1981; Karel Steenbrink, "Hamka (1908-1981) and the Integration of the Islamic Ummah of Indonesia", *Studia Islamika*, I/3, Jakarta 1994, s. 119-147; a.mlf., "Qur'an Interpretations of Hamzah Fansuri (CA. 1600) and Hamka (1908-1982): A Comparison", a.e., II/2, Jakarta 1995, s. 73-95; "Hamka", *Ensiklopedi Indonesia*, Jakarta 1980, II, 1217-1218.

İSMAİL HAKKI GÖKSOY

HAML

(الحمل)

Bir önermede konunun yüklemdeki hükme dahil edilmenin konuyu yüklemle özelliğiyle niteleme anlamında mantık terimi (bk. MAHMÛL).

HAMMÂD ACRED

(حماد أجرد)

Ebû Amr (Ebû Yahyâ) Hammâd b. Ömer (Yahyâ) b. Yûnus el-Kûfî (ö. 161/778 [?])

Ağır hicivleri ve müstehcen şiirleriyle tanınan Arap şairi.

II. (VIII.) yüzyılın başlarında Kûfe'de doğdu ve orada yetişti; daha sonra Vâsıt'a gitti. Âmir b. Sa'saa kabilesinin kollarından Benî Sûvâe'nin (Benî Serât veya Benî Ukayl) mevlâsı idi. Acred (çıplak) lakabını, çok soğuk bir günde onu çıplak halde çocuklarla oynarken gören bir bedevinin kendisine, "Evlât, sen çıplaksın" demesinden, yahut Amr b. Sindî tarafından çıplaklığı sebebiyle hicvedilmesinden dolayı aldığı rivayet edilir (Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, XIV, 322-323). Ok ustası olan babası onun erken yaşlarda iyi bir eğitim görmesini sağladı. Hammâd, Arap dilinin inceliklerini öğrenerek muallim ve müeddipler sırasına girmeyi başardı. Asıl

şöhretini ise Abbâsîler zamanında kazandı. Emevî Halifesi II. Velîd döneminde (743-744) bazı şairlerle birlikte halifenin sarayına gitti ve içki meclislerine katıldı. Halifenin ölümü üzerine memleketine döndü. Bundan sonra ömrünü, Abbâsîler'in idaresi altında halifelerin ve devlet adamlarının maiyetinde ve hizmetinde geçirdi. Sadece Cehşiyârî onun Dîvânü'r-resâil kâtiplerinden olduğunu ve Yahyâ b. Muhammed b. Sûl'ün maiyetinde Musul'da, Ukbe b. Selm b. Kuteybe'nin yanında Bahreyn'de görev yaptığını kaydeder. Bu işin 140 (758) yılından önce gerçekleşmesi mümkündür. İlk Abbâsî halifesi Ebû'l-Abbas es-Seffâh devrinde (750-754) Kûfe Valisi Muhammed b. Hâlid'in dostluğunu kazandığı ve halifenin oğlu Muhammed'e mürebbilik yaptığı anlaşılmaktadır. Halife Mansûr zamanında (754-775) onun veziri Rebî' b. Yûnus'la münasebeti olduğu gibi bizzat halife hiciv alanındaki gücünü takdir etmiştir. Bir rivayete göre Halife Mansûr, yeğeni Muhammed b. Ebû'l-Abbas es-Seffâh'ın itibarını sarsıp halifelik hususundaki ehliyetsizliğini göstermek ve oğlu Mehdî'nin itibar kazanmasını sağlamak amacıyla Muhammed'in Basra'ya vali olarak tayini sırasında (147/764) bazı uygunsuz kişilerle birlikte Hammâd'ı da onunla birlikte gitmeye teşvik etti. Hammâd'ın, daha önce kendisine öğretmenlik yaptığı sırada içki ve eğlenceye düşkün hale gelmesine sebep olduğu Muhammed b. Ebû'l-Abbas, şairin iyi ilişkiler içinde bulunduğu ve hakkında methiye yazdığı nâdir kişilerden biridir. Hatta Muhammed'in isteği üzerine ve onun adına Abbâsî hânedanına mensup Zeyneb bint Süleyman hakkında aşk şiirleri yazan Hammâd, bu yüzden Zeyneb'in kardeşi Muhammed b. Süleyman'ın tehditlerine mâruz kalınca Halife Ebû Ca'fer el-Mansûr'un himayesine sığınmak üzere Basra'yı terkederek Bağdat'a gitti. Bazı kaynaklar ise Hammâd'ın, Mehdî-Billâh'ın halifeliliği sırasında (775-785) müstehcen şiirler yazan Mutî' b. İyâs ve Yahyâ b. Ziyâd gibi şairlerle birlikte Bağdat'a geldiğini kaydeder. Hammâd'ın ölümüyle ilgili olarak çeşitli rivayetler vardır. Bazı rivayetlere göre Muhammed b. Süleyman, kız kardeşi Zeyneb için yazdığı şiirlerden veya zındıklığından dolayı onu Ahvaz'da öldürtmüş, bazılarına göre ise Ahvaz ve Basra arasında yahut Şiraz'da hastalanarak ölmüştür. Bu olayın tarihi kaynaklara göre farklı ise de (155/772, 161/

778, 167/783, 168/784) muhtemelen 161 tarihi doğrudur.

Hammâd Acred Arap edebiyatında şöret kazanmış üç Hammâd'dan biridir (diğerleri nahivci Hammâd b. Zibrikân ve şiir râvisi Hammâd er-Râviye'dir). Bu üç Hammâd bir araya gelip şarap içer, müstehcen şiirler söylerlerdi. Dine karşı kayıtsız olduklarından her üçü de zındıklıkla itham edilmiştir.

Kaynaklarda önemli bir şair olduğu belirtilen Hammâd başta fâhiş ve kaba yergi ile müstehcen gazel olmak üzere medih, mersiye, tasvir ve hikmet gibi değişik konularda şiir yazmıştır. Hammâd olduğu gibi görünen, riyadan nefret eden, insanların kendisine iyi veya kötü davranmasına aldırmayan bir tabiata sahip olmakla birlikte dili sert ve ağır; alaycı, intikamcı ve müstehcenliğe düşkün; vefası ve dostluğu çıkarı ölçüsündeydi. Bu yüzden Yahyâ b. Ziyâd, Mutî' b. İyâs ve Beşşâr b. Bürd gibi en yakın arkadaşları bile onun yergisinden nasiplerini almışlardır ve kendisiyle Beşşâr b. Bürd arasında ağır hicivleşmeler olmuştur. Hammâd'ın edep dışı hiciv ve müstehcen şiirde Ebû Nûvâs'ı geçtiği kaydedilir.

Çeşitli eserlerde edebe aykırı şiirler yazan (mâcin, meccân) bir şair olarak nitelendirilen Hammâd'ın divanı günümüze ulaşmamıştır. Şiirlerinden bazı parçalar başta *el-Eğâni* olmak üzere çeşitli edebî eserlerde yer almaktadır. Subhî Nâsir, onun şiirlerini *Şî'rü Hammâd 'Acred* adı altında derlemiş ve tahkik ederek yayımlamıştır (Basra 1984).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Kuteybe, *eş-Si'r ve's-su'arâ'* (nşr. Müfid Kamîha), Beyrut 1401/1981, s. 402-403; İbnü'l-Mu'tez, *Tabakâtü's-su'arâ'* (nşr. Abdüset-târ Ahmed Ferrâc), Kahire, ts., s. 67-72; Cehşiyârî, *el-Vüzerâ' ve'l-küttâb*, s. 109; Ebû Bekir es-Süfî, *Eş'ârü evlâdî'l-hulefâ'* (nşr. J. H. Dunne), London 1936, s. 3-8, 10; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğâni*, Beyrut 1381-83/1962-64, XIV, 304-363; Âmidî, *el-Mü'telif*, s. 157; Şerîf el-Murtazâ, *el-Emâlî'l-Murtażâ*, Kum 1403, I, 89-93; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, VIII, 148-149; Yâkût, *İrşâdü'l-erîb* (nşr. A. Ferîd Rifâî), Kahire 1936-38, X, 249-254; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 210-214; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, VII, 156-157; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, II, 349-350; Ahmed Ferîd Rifâî, *'Aşrû'l-Me'mûn*, Kahire 1928, II, 277-286; O. Recher, *Abriss der Arabischen Litteratür Geschichte*, Stuttgart 1933, I, 284-288; Sezgin, *GAS*, II, 469-470; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, II, 78-81; C. Zeydân, *Âdâb*, I, 380-381; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethul-lah), II, 272; Tâhâ Hüseyin, *Hadîsü'l-erba'a*, Kahire, ts., II, 160-172; Şevkî Dayf, *Târîhu'l-edeb*, III, 386-389; G. Vajda, "Les zindiqs en pays d'Islam", *RSO*, XVII (1938), s. 203-206; Ch. Pellat, "Hammâd 'Adjrad", *EP* (Ing.), III, 135-136.

SÜLEYMAN TÛLÛCÛ